

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi

Hafta 8

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DÖNEMİNİN BAŞLAMASI

I. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Açılması

İstanbul'un, demokrasi ve insan hakları adına hareket ettiklerini her fırsatta ifade eden İtilaf devletlerince 16 Mart 1920'de "geçici" kaydıyla işgali, sonrasında ise Mebuslar Meclisi'nin dağıtılması, aydınların ve milletvekillerinin tutuklanması gibi gelişmeler Osmanlı Devleti'nin sona erdiğini gösteriyordu. Çünkü hükûmet, siyasî esaret altına alınmış, herkesin yabancı yasalara göre yargılanacağı belirtilmiş, haberleşme araçları denetim altına girmiş, ülkeyi savunacak teşkilatlar da yasaklanmıştır. İtilaf Devletleri'nin görüşlerine aykırı söz söylemek suç sayılmış, basına uygulanan sansür açık bir hal almıştır.

Millî Mücadele hareketi boyunca bütün fırsatları milleti adına en iyi şekilde değerlendirmeyi bilen, uzun yıllardan beri millet egemenliğine dayalı bir idare kurma düşüncesinde olan Mustafa Kemal Paşa, bu fırsatı da değerlendirdi. Öncelikle kuracağı devletin temel organlarını oluşturacak olan yeni meclisin toplanmasını sağlamak üzere çalışmaları başlattı.

19 Mart 1920'de vilayetlere, livalara, kolordu komutanlarına gönderdiği tamiminde olağanüstü yetkilere sahip bir meclisin Ankara'da açılacağı bildirilerek, **yeni seçimlerin yapılmasını ve on beş gün içinde milletvekillerinin Ankara'da bulunmalarını istenmiş, bunun dışında kapatılmış Meclis-i Mebusan milletvekillerinden Ankara'ya gelebileceklerin de bu meclise katılabileceklerini duyurulmuştur**. Bu tamimden sonra, milletvekili seçimleri sürat ve titizlikle yapılmış, Meclis-i Mebusan milletvekilleri de çeşitli yollardan Ankara'ya gelmeye başlamışlardı. Bu arada İstanbul'da Damat Ferit Paşa, 5 Nisan 1920'de dördüncü defa sadrazam olarak atanmıştır. Yeni İstanbul hükûmeti, Ankara'da meclisin toplanmasını engellemek amacıyla Kuva-yı Milliye aleyhtarı isyanlar çıkarmaya başlamıştır. Mustafa Kemal Paşa, bir yandan yeni meclisin açılışı hazırlıklarını yaparken diğer yandan bu isyanları bastırmaya çalışmıştır.

Ankara'da Meclisin açılması için hazırlıklar devam etmekteydi. Ancak şehirde meclisin toplanabileceği büyüklükte bir bina bulunmamaktaydı. Bu nedene İttihat ve Terakki Kulübü olarak inşa ettirilmeye başlanan fakat tamamlanamamış olan binanın eksiklikleri giderilerek meclis binası haline getirilmiştir.

Hem isyanların devam ediyor olması hem de mebuslar arasında çıkması muhtemel ihtilaflar nedeniyle meclisin bir an önce açılması gerekiyordu. Bu yüzden fikir ayrılıkları bir tarafa bırakılmak zorundaydı ancak yeni seçilenlerle İstanbul'dan kaçabilen milletvekillerinin

Ankara'ya geldikleri sıralarda bile henüz Büyük Millet Meclisi'nin hangi tarihte açılacağı belli değildi. Ancak hazırlıklar hızlandırılarak, Meclisin 23 Nisan'da açılmasına karar verildi. 23 Nisan'ın seçilmesinin diğer nedeni kutsal bir gün olan Cuma günü olmasıydı. Mustafa Kemal Paşa da 21 Nisan ve 22 Nisan 1920 tarihlerinde iki genelge yayınlayarak, yeni meclisin 23 Nisan'da Cuma namazından sonra toplanacağını vilayetlere ve kolordulara duyurdu. Bu genelgede, Meclisin açılışından itibaren bütün mülkî ve askerî makamlar ile milletin merciinin Büyük Millet Meclisi olduğu belirtiliyordu.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, 23 Nisan 1920'de saat 13.45'te en yaşlı üye olan Sinop milletvekili Şerif (Alkan) Bey başkanlığında toplanmıştır. Şerif Bey'den sonra ilk sözü Ankara Milletvekili Mustafa Kemal Paşa almıştır. Paşa yaptığı konuşmada, meclisin olağanüstü yetkiye sahip olarak yeni seçilen milletvekilleri ve işgale uğrayan saltanat merkezinden kurtulup gelen milletvekillerinden oluştuğunu açıklamıştır. Daha önce seçilmiş olan milletvekillerinin de olağanüstü yetkiyle görev yapacaklarını belirtmiştir.

6-23 Nisan 1920 tarihleri arasında yapılan görüşmelerde yeni meclisin adı üzerinde de durulmuştu. Hamdullah Suphi Bey bu meclise "kurultay" denilmesini istemekteydi. Celalettin Arif Bey ise "Meclis-i Kebir-i Millî" ismi üzerinde durmaktaydı. 23 Nisan 1920'de meclis açıldığı zaman Meclisin adı henüz kesinleşmemişti. Mustafa Kemal Paşa, 23 Nisan 1920 tarihli önergesinde "Meclis-i Ali" isminden söz etmektedir. İlk önergelerde "Büyük Millet Meclisi Riyaseti'ne" başlıkları vardır. Bazı önergelerde de "Meclis-i Millî" ismi görülmektedir. Daha sonraları ise Mustafa Kemal Paşa'nın "Büyük Millet Meclisi" adını kullandığı görülmektedir.

Ertesi gün, 24 Nisan 1920 günü saat 10.00'da toplanan TBMM'de ilk sözü Mustafa Kemal Paşa almıştır. Açık ve gizli oturumlarda 30 Ekim 1918'den 23 Nisan 1920'ye kadar geçen olayları belgelere dayanarak anlatan Mustafa Kemal Paşa, Osmanlı Devleti tarafından izlenen siyasetin yeni Türkiye'nin siyasî politikası olamayacağını belirtmiştir. TBMM'nin izleyeceği siyaseti de şu şekilde özetlemiştir: "Bizim açık ve uygulanabilir gördüğümüz siyasal yöntem, millî politikadır. Gerçekler karşısında hayalci olmak kadar büyük bir hata olamaz. Tarihin dediği budur, bilimin, aklın ve mantığın dediği böyledir. Milletimizin güçlü, mesut ve sağlam bir düzen içinde yaşayabilmesi için devletin bütünüyle millî politika gütmesi ve bu politikanın iç teşkilatımıza tam uyumlu ve dayalı olması gereklidir. Millî politika demekle anlatmak istediğimiz şudur: millî sınırlarımız içinde her şeyden önce kendi gücümüze dayanarak varlığımızı koruyup milletin ve yurdun gerçek mutluluğuna ve bayındırlığına çalışmak; gelişigüzel, ulaşılamayacak istekler peşinde milleti uğraştırmamak ve zarara sokmamak,

medeniyet dünyasının gelişmesini izlemek, insanca davranışını ve karşılıksız dostluğunu beklemektir”. Millet ve devlet olarak yaşanan acı gerçeklerin bir analizi olan bu konuşma, Yeni Türk devletinin izleyeceği millî, barışçı ve gerçekçi bir politikanın da temelini oluşturmuştur.

Bu konuşmasının ardından Meclis Başkanlığı’na seçilen Mustafa Kemal Paşa, verdiği bir önerge ile şu hususların karar altına alınmasını istemişti:

1. Hükûmet kurmak zorunludur.
2. Geçici olduğu bildirilerek bir hükûmet başkanı tanımak ya da bir Padişah vekili ortaya çıkarmak uygun değildir.
3. Meclis’te yoğunlaşan millî iradenin, yurdun kaderine doğrudan doğruya el koymasını kabul etmek temel ilkedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin üstünde bir güç yoktur.
4. Türkiye Büyük Millet Meclisi, yasama ve yürütme yetkilerini kendinde toplamıştır.
5. Meclis’ten seçilecek ve bakan olarak görevlendirilecek bir kurul, hükûmet işlerine bakar. Meclis başkanı bu kurulun da başkanıdır.
6. Padişah ve Halife baskı ve zordan kurtulduğu zaman, Meclis’in düzenleyeceği yasal ilkeler içinde durumunu alır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, 25 Nisan 1920’de sekiz vekilden (bakandan) oluşan geçici bir hükûmet kurmuştur. Aynı gün bir de Layiha Encümeni (kurul) oluşturarak yeni hükûmetin oluşum biçimini saptayacak bir yasanın hazırlanmasına karar vermiştir. İlk hükûmetin kurulmasını sağlayacak kanun tasarısı 2 Mayıs 1920 günü milletvekillerinin onayına sunulmuş ve aynı gün kanunlaşmıştır. Bu kanun ile “meclis hükûmet sistemi” kabul edilmiş olunmaktaydı. İlk hükûmetin kuruluşu 3-5 Mayıs tarihlerinde, TBMM’de bakanların seçilmesi ile gerçekleştirilmiştir. İlk kabinde yer alan vekâletler ve vekiller (bakanlıklar ve bakanlar) şu şekildedir:

★ Şeriye Vekili	Mustafa Fehmi Efendi	Bursa
★ Millî Müdafaa Vekili	Fevzi Paşa	Kozan
★ Hariciye Vekili	Bekir Sami Bey	Tokat
★ Maliye Vekili	Hakkı Behiç Bey	Denizli

★ Nafia Vekili	İsmail Fazıl Paşa	Yozgat
★ İktisat Vekili	Yusuf Kemal Bey	Kastamonu
★ Adliye Vekili	Celalettin Arif Bey	Erzurum
★ Dâhiliye Vekili	Cami Bey	Aydın
★ Maarif Vekili	Dr. Rıza Nur Bey	Sinop
★ Sağlık Vekili	Dr. Adnan Bey	İstanbul
★ Erkân-ı Harbiye-i Umum Vekili	İsmet Bey	Edirne

Böylece Türkiye'nin ilk hükûmeti 11 bakandan oluşmuş, Sağlık ve İktisat bakanlıkları ihdas edilmiş ve Genelkurmay Başkanlığı (Erkân-ı Harbiye-i Umumiye) da bakanlık olarak yer almıştır. Yeni Türkiye'nin bu ilk hükûmeti izleyeceği politikayı belirlemek üzere bir hükûmet programı da hazırlamıştı. Oldukça kısa tutulan bu hükûmet programı, 9 Mayıs 1920'de TBMM'nin onayına sunulmuştur. Hükûmet programına göre dış politika hedefi; Misâk-ı Millî'yi gerçekleştirmek ve memleketi işgal eden devletlerin buna uymalarını sağlamaktır. İç politikada ise millî birlik ve dayanışmanın korunması, askerî alanda Kuva-yı Milliye'nin muntazam bir askeri teşkilata dönüştürülmesi hedeflenmiştir.

Ankara'da yeni meclisin niteliği üzerinde çalışmalar yapılırken İstanbul hükûmeti de boş durmuyordu. 1 Mayıs 1920'de Nemrut Mustafa Paşa'nın başkanı olduğu "Birinci İdare-i Örfiye Divan-ı Harbi" (Birinci Sıkı Yönetim Mahkemesi), Mustafa Kemal Paşa, Kara Vasıf Bey, Ali Fuat Paşa, Alfred Rüstem Bey, Dr. Adnan Bey, Halide Edip Hanım ve daha birçok Kuva-yı Milliye'yi gıyaben ölüme mahkûm etmişti.

TBMM, kendi hükûmetini kurduktan sonra, İstanbul'daki hükûmetin geçerli olmadığını, tek meşru organın TBMM ve hükûmeti olduğunu ilan etmiştir. Sadrazam Damat Ferit Paşa, Meclis kararı ile vatandaşlıktan çıkarılmış ve yakalandığında vatana ihanetle yargılanmasına karar verilmiştir. Ayrıca Meclis, 7 Haziran tarihinde İstanbul hükûmetinin alacağı kararlar ve yapacağı atamaların geçerli olmayacağına karar vermiştir.

II. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Özellikleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

a. İlk TBMM millî bir meclistir

İlk TBMM'nin milletvekilleri, Osmanlı Mebusan Meclisi'ndekiler farklı bir görüntüye sahiptir. Osmanlı Mebusan Meclisi'nde gayrimüslim unsurlar (Ermeni, Rum vb.) yer alırken, TBMM'de bunlara yer verilmemiştir. Bunun dışında geniş bir tabana sahip ilk Meclis, çeşitli meslek gruplarından milletvekillerinin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Serbest meslek sahibi (102), devlet memuru (133), asker (52), din adamı (32), seçimle gelen (30), aşiret reisi (7), teknik eleman (4), sağlıkçı (16), reji görevlisi (2), milletvekili olmak üzere toplam 378 kişi meclise katılmıştır. Milletvekillerinin yaş ortalaması 43'tür. Bu da meclisin genç üyelerden oluştuğunu göstermektedir.

b. İlk TBMM olağanüstü hâl meclisidir

İlk TBMM'de olağanüstü dönemlerde başvuru Meclis Hükûmet Sistemi benimsenmişti. Güçler birliği ilkesi ile TBMM hem yasaları çıkarıyor hem de bu yasaları uyguluyordu. İcra vekilleri olarak görev yapacak her kişiyi meclisten tek tek seçiyor ve onu meclise karşı sorumlu tutuyordu. Bu nedenle TBMM hükûmeti adını alıyordu. Yürütme gücünün emri altında olması gereken askerler, valiler, elçiler ilk zamanlarda milletvekilliklerini de sürdürebiliyorlardı. TBMM gerekli gördüğü zaman yargılama işlemini de üzerine alabiliyordu. Olağanüstü bir döneme girildiği için çabuk karar almak ve alınan bu kararları uygulamak gerekiyordu. O nedenle bu yola girilmiştir. Kurtuluş Savaşı'nın başarıya ulaşmasında bu sistem oldukça etkili olmuştur.

c. İlk TBMM idealist ve demokratik bir meclistir

TBMM çok sesli demokrat bir meclistir. Osmanlı ideolojik akımları içinde yetişen milletvekillerinden oluşan bu Meclis'te, her türlü düşünceye sahip insana rastlamak mümkündür. Buna rağmen milletvekilleri ülkenin çıkarlarında birleşmişler ve partileşme eğilimi içine girmemişlerdir. Ancak bazı gruplaşmalar olmuştur. Mustafa Kemal Paşa'nın başkanlığında Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti Birinci Grup'un kurulmasından sonra, bu gruba karşı yine aynı cemiyet içerisinde İkinci Grup ortaya çıkmıştır. Partilerin yerini tutan bu iki grup meclisteki tartışmaların daha demokratik bir düzlemde gelişmesini sağlamıştır.

TBMM, Millî Mücadele'nin sonuna kadar devamlı ve düzenli çalışmış, süratli kararlar almıştır. Bunun yanında olağanüstü şartları gereği olarak vatanın ve milletin kurtuluşunu her şeyin üstünde tutmuş olmasından dolayı idealist bir yapıya sahiptir. Meclisin kadrosu idealist üyelerden meydana gelmekteydi. Ayrıca maddi sorunlara çare aranırken, milletvekilleri

maaşlarının bir kısmını hazineye bağışlamışlardır. Böylece ilk TBMM, oldukça ideal bir örnek sergilemiştir.

d. İlk TBMM bir kurucu meclistir

TBMM, toplanış ve çalışmaları bakımından kurucu meclis niteliğindedir, ancak bu ismi kullanmamıştır. Mustafa Kemal Paşa da bu gibi adlardan özellikle kaçınmıştır. Bunun dışında ilk TBMM egemenliğin kaynağını tek kişiden alıp millete geçirmiş, yüzyıllardır süren saltanatı kaldırmıştır. Bu yönüyle de ilk TBMM'nin inkılâpçı bir meclis olduğu da söylenebilir.

e. İlk TBMM kahraman bir meclistir

TBMM olağanüstü şartlarda toplandığı için üzerine oldukça fazla görev düşmekteydi. Bu görevlerin tamamı vatanın geleceğini ilgilendiren konuları kapsıyordu. Bu sebeple ilk TBMM çalışmaları boyunca kahramanlık örnekleri sergilemiştir. İşgalcilerin ve İstanbul hükûmetinin çeşitli biçimlerde sürdürdüğü baskılardan hiç çekinmemiştir. Ankara'nın bombalanacağı söylendiği halde hiç etkilenmemiştir. Kurtuluş Savaşı boyunca da çok cesaretli kararlar almış ve uygulamıştır. Nitekim düşman Ankara yakınlarına geldiğinde TBMM'nin Kayseri'ye taşınması önerilmiş, lakin “üyelere tüfek dağıtılsın ve hepimiz burada savaşıarak ölelim” denilerek, cesaretle hareket edilmiştir. Bu durumun ülke genelinde moral yükseltici etkileri olmuştur.

f. İlk TBMM'nin temeli fedakârlık esasına dayanır

On yıldır devam eden savaşlar Osmanlı Devleti'ni olduğu kadar içerisinde yaşayan insanları da çok zor şartlarda yaşamaya mahkûm etmişti. Bunun dışında ülkenin büyük bir çoğunluğunun işgal altında olması milletvekillerini de çok olumsuz etkilemiştir. Bu sebeple, ilk TBMM üyelerinin her biri eşi görülmemiş fedakârlık örnekleri göstermişlerdir. Yokluk ve fakirlik onları yıldırmamıştır. Milletvekilleri Ankara'ya gelirken bin bir zorluk çekmişlerdir. Örneğin, Artvin Milletvekili A. Fevzi Erdem, Şavşat halkından toplanan 75 lira ile yola çıkmış, Samsun'a 8 günde gelebilmişti. Buradan da 4 milletvekili ile bir at arabası tutarak Ankara'ya ulaşmışlardır. TBMM'nin ancak 3. gününe yetişebilmişlerdir. Milletvekillerinden Ankara'da yatacak yer bulamayanlar çoğunlukta idi. Mecliste ışık yoktu. Bir süre mum ve gaz lambası ışığında çalışmak zorunda kalmışlardı. Sekiz ay maaş alamayan milletvekilleri bir yıl sonra 100 lira olan maaşlarının yüzde yirmisini bütçe açığını kapatmak için devlete iade etmişlerdir.

III. Din Adamları ve Millî Mücadele

Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'da etkinliğini arttırması İstanbul yönetimini kaygı ve korkuya itmiştir. Seçimlerin yapılması ve Ankara'da meclisin açılması kararı duyulan endişeyi arttırmıştır. İstanbul hükümeti, bu hareketin önünü alacak her türlü yola başvurmadan çekinmemiştir. Bunların yeterli olmadığını anlayınca da, 11 Nisan 1920'de son ve en önemli kozu olarak manevi silahı yani fetvayı kullanmıştır. Şeyhülislâm Dürrişâde Abdullah Efendi tarafından düzenlenen ve binlerce baskısı yaptırılarak, İngiliz ve Yunan uçaklarıyla Anadolu'ya dağıtılan bu fetvada, Mustafa Kemal Paşa asi ilan edilmiş ve öldürülmesinin caiz olduğu belirtilmiştir.

İstanbul fetvasının yapabileceği yıkıcı etkiyi önlemek için, Ankara Müftüsü Rıfat (Börekçi) Efendi'nin öncülüğünde 150 müftü, 16 Nisan 1920'de, Dürrişâde'nin fetvasına karşı bir fetva yayınladılar. Bu fetvada, Anadolu hareketinin doğru yolda olduğu belirtilmiş ve İstanbul fetvalarına uyulmaması istenmiştir. Düşman işbirlikçisi Damat Ferit vatan haini ilan edilerek meclis tarafından Türk vatandaşlığından çıkarılmıştır. Ayrıca Sevr Antlaşması'nı imzalayan ve tasdik eden Saltanat Şurası üyeleri de benzeri akıbete uğramışlardır. Millî mücadeleye katılmanın her Müslüman için bir dinî görev olduğu belirtilmiştir.

Millî Mücadeleyi destekleyen fetvadan da anlaşılacağı gibi gerçeği gören aydın ve din adamları Millî Mücadele'nin yanında yer alarak, bu mücadelenin kazanılmasında önemli katkılarda bulunmuşlardır. Nitekim Anadolu'daki din adamlarının pek çoğu Kuva-yı Milliye içinde yer almış, miting ve protestolara katılarak halka önyak olmuşlardır.

IV. TBMM'nin Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nu Çıkarması

İstanbul hükümetinin ve İngilizlerin propagandaları sonucunda TBMM'nin çalışmalarını engellemek için bazı bozguncu faaliyetler görülmeye başlanmıştı. Bu çalışmalara karşı yapılacak mücadeleyi yasal bir çerçeve içinde çözmek isteyen TBMM, 29 Nisan 1920'de **Hıyanet-i Vataniye (vatana ihanet) adıyla bir yasa kabul etti**. Buna göre, Meclis'in kararlarına karşı gelenler, meclisin otoritesinin yurtda egemen olmasını engelleyenler, düşmana hizmet eden ve bozgunculuk yapanlar vatan haini sayılacak ve idamla cezalandırılacaktı. Fakat böyle bir yasanın kabulü ile sorun çözümlenmiş değildi. Bu yasayı kim uygulayacaktı? 1920 Türkiye'sinde iki mahkeme vardı: Biri sivil mahkeme, diğeri ise Harp divanı idi. Bu mahkemelerin her ikisi de ihtiyaca cevap verecek nitelikte değildi. Bu arada soygunculuk, eşkıyalık, asker kaçakları bitmiyordu. Eli silahlı asker kaçakları gruplar halinde dolaşarak bölge güvenliğini bozuyor, düşmana karşı direnen bölge halkının savunma gücünü kırıyorlardı.

Bu asayişsizlik olayları üzerine Müdafaa-i Milliye Vekâleti (Millî Savunma Bakanlığı) Firariler Kanunu adı altında bir yasa hazırlamıştır. Hazırlanan tasarı meclisçe incelendikten ve gerekli değişiklikler yapıldıktan sonra, askerden kaçanları, kaçakları saklayanları, onlara yardım edenleri cezalandırmak üzere Büyük Millet Meclisi üyelerinden oluşan İstiklal Mahkemeleri'nin kurulmasına karar verilmiştir (11 Eylül 1920).

İstiklal Mahkemeleri üçer kişiden oluşacaktı. Bunların üçünün de milletvekili olması yasa hükmüydü. Her üye Meclis'te çoğunlukla seçilecekti. Mahkemece verilen kararlar kesin olacak ve vakit geçirilmeden uygulanacaktı. Yasanın uygulanmasından Büyük Millet Meclisi sorumlu olacaktı. Mahkemeler suçun işlendiği bölgelere giderek suçluları yargılayacaktı.

Firariler kanununu uygulamak üzere kurulan İstiklal Mahkemeleri'nin görev alanı daha sonra genişletilerek vatan hainliği, eşkıyalık, bozgunculuk, soygunculuk, casusluk gibi suçları da içine almıştır. İstiklal Mahkemeleri ülkenin içinde bulunduğu olağanüstü şartların oluşturduğu bir mahkemedir. Ülkede iç güvenliği sağlayarak cephe gerisini güvenceye kavuşturmuştur. Bu yönüyle Millî Mücadelenin kazanılmasında önemli bir işlevi vardır.

BASIN VE MİLLÎ MÜCADELE

I. Anadolu Basını

Millî Mücadele hareketi sadece cephede verilecek mücadele ile kazanılabilecek bir hareket değildi. İçeride de iyi bir mücadele vermek ve yapılmak istenen hareketi halka iyi bir şekilde açıklamak, onları aydınlatmak gerekiyordu. Bu düşünce, Anadolu'da Millî Mücadele basınına doğurmuştur. O yıllarda bütün kurumların olduğu gibi gazeteciler de yokluk içindeydiler. Matbaacı, kâğıt, mürekkep ve matbaa yedek parçası hemen hemen hiç yoktu. Gazeteciler ilkel baskı makineleriyle çalışmaktaydılar. Bu makineleri ilden ile nakletmek için de at ve öküz arabalarını kullanmak gerekiyordu. Fakat tüm bu zorluklara rağmen gazeteler çıkarılmaya çalışılmıştır.

Hareketine başladığı ilk günlerden itibaren basının gücüne inanan Mustafa Kemal Paşa, Millî Mücadele'nin her aşamasında basından yararlanmaya çalışmış, katkı ve direktifleriyle gazeteler çıkarttırmıştır. 14 Eylül 1919 tarihinde Sivas'ta, Temsil Heyeti'nin görüş ve düşüncelerini millete iletmek üzere "İrade-i Milliye" adında bir gazete çıkarılmıştır. İrade-i Milliye gazetesinin bütün sayfaları Kurtuluş Savaşı ile ilgiliydi. Mustafa Kemal Paşa'nın bildirileri, Heyet-i Temsiliye'nin kararları, çeşitli yazışmalar İrade-i Milliye'nin başlıca kaynakları

gazetenin yer verdiği konular arasındadır. Niçin bağımsızlık savaşına girişildiği, neler yapıldığı, memleketin neden bu duruma düştüğü ve mevcut durum kamuoyuna bu gazete vasıtasıyla duyurulmaktaydı.

Mustafa Kemal Paşa, Ankara'ya gelişinin ikinci günü yine bir gazete çıkararak Millî bağımsızlık savaşının amaçlarının ve yapılan işlerin Ankara'dan bütün yurda duyurulmasını istemişti. Böylece, ismi bizzat Mustafa Kemal Paşa tarafından verilen Hakimiyet-i Milliye adıyla yeni bir gazetesi çıkarıldı. Gazetenin ilk sayısında açıklandığı gibi Anadolu ile onu ilgilendiren durum ve olayları kapsayan haberleri verecekti. Millî Mücadele'nin sesi olan Hakimiyet-i Milliye gazetesi, TBMM hükûmetinin de resmî yayın organı olmuştur. Bunun yanında Hakimiyet-i Milliye gazetesi, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde çıkan birçok gazetenin de haber kaynağı olmuştur. Cumhuriyetten sonra Ulus gazetesi adını alan Hakimiyet-i Milliye'nin güçlü bir yazı kadrosu vardır.

Milli Mücadele'yi destekleyen diğer bir gazete, 1917 yılında Afyonkarahisar'da çıkarılmaya başlanan Öğüt gazetesiydi. Gazete, Yunanlıların İzmir'i işgali üzerine Konya'ya, buradan da İtalyanların baskısı nedeniyle Ankara'ya taşınmıştı. Gazete çalışanları Mustafa Kemal Paşa ile bağılantı kurmuş ve gazete Millî Mücadele Hareketi'nin Anadolu'daki en önemli yayın organı haline gelmiştir. Öğüt gazetesi, bir yandan Millî Mücadele ve Kuva-yı Milliye hareketlerini yazılarıyla desteklerken, diğer yandan da İtilaf devletleri özellikle İngilizler aleyhine yayınlar yapmıştır.

Kastamonu'da yayına başlayan Açıkşöz gazetesi de Millî Mücadele bakımından önemli bir basın organıdır. Açıkşöz gazetesi Kastamonu ve çevresi ile birlikte İstanbul ve Anadolu arasında bir köprü görevi gören ve önemli bir liman kenti olan İnebolu, Zonguldak, Sinop, Bolu gibi yerlerin haberlerini yayınlamış ve bu yörelerin halkını aydınlatmıştır. İstanbul gazetelerinin Anadolu'ya girmesi yasaklandıktan sonra onların yokluğunu aratmamış, Anadolu halkını her olaydan haberdar etme çabasını sürdürmüştür.

Bunların dışında Erzurum'da çıkan "Albayrak", Balıkesir'de çıkan "İzmir'e Doğru", Adana'da yayınlanan "Yeni Adana", Trabzon'da neşredilen "İstikbal", Amasya'da çıkan "Emel", Edirne'de neşredilen "Ahali" gibi gazeteler yanında Küçük Mecmua, Sebilürreşad Dergisi ve Anadolu'nun birçok şehrinde çıkarılan yerel gazeteler de Millî Mücadeleyi desteklemiş, halkı bilinçlendirmiştir.

II. İstanbul Basını

İstanbul basınına Millî Mücadeleye taraftar olanlar ve Millî Mücadeleye karşı olanlar şeklinde ikiye ayırmak gerekir.

İstanbul'da Millî Mücadeleyi destekleyen gazeteler; Hadisat, Tasvir-i Efkâr, Vakit, İkdam, Atı (İleri) ve Yeni Gün gazeteleri idi. İstanbul basını, Anadolu basını gibi bağımsız sayılmazdı. Gerek İstanbul hükûmetinin gerekse İtilaf devletlerinin sıkı kontrolü altındaydı. Buna karşın, büyük kadrolara sahip İstanbul gazeteleri, Millî Mücadele konusunda bilgi vermekten kaçınmamıştır. İstanbul gazetelerinden İkdam'ın pek çok sayısının sayfaları sansür nedeniyle boş çıkmıştır. Ancak, yine de İkdam'ın pek çok sayısında İzmir'in İşgali konusunda geniş bilgiler verilmiş ve İzmir'in işgalini protesto eden mitingler yayınlanmıştır.

İstanbul basınına üzerindeki sansür baskısı, bu gazetelerin Anadolu hakkında düzenli haberler vermelerini engellemiştir. Çoğu İstanbul gazetesinin yayınına baktığımız zaman, bunların Erzurum ve Sivas kongrelerine yer vermediklerini görmekteyiz. Bunda gazetelerin Anadolu'dan uzak bulunmaları, Anadolu'ya özel muhabir yollayamamaları gibi sebeplerden çok yanında sansürün ağırlığı, hükûmetin ve işgal kuvvetlerinin baskısı etkili olmuştur.

İstanbul'da hükûmetin ve İtilaf kuvvetlerinin düşüncelerini işleyen ve Millî Mücadele'ye karşı olan basın organlarının başında Alemdar, Peyami Sabah ve İstanbul gazeteleriyle, Aydede ve Ümit dergileri geliyordu. Refi Cevat, Ali Kemal, Refik Halit Karay ve Sait Molla tüm güçleriyle Millî Mücadele aleyhine yazılar yazmışlar, hatta bazıları İtilaf Devletleri'yle işbirliği yaparak Anadolu halkının Millî Mücadele'ye karşı tavır almasına, isyanlar çıkarılmasına neden olacak propagandalar yapmışlardır. Bu gazeteler, Anadolu'daki hareketi İttihatçılığın bir devamı sayıyor, Osmanlı Devleti'nin çok güçsüz olduğu şu zamanda büyük devletlere karşı koyamayacağını iddia ediyor ve bu sebeple savaşı intihar olarak kabul ediyorlardı. Onlar İngiltere ve Amerika Birleşik Devletlerinin verecekleri kararın kendileri için en büyük nimet olacağına da inanmış durumda idiler. İstanbul'da bulunan İngiliz temsilciler de bu gazeteleri bu tür yayınlar konusunda teşvik ediyorlardı. Aynı politikayı İzmir'de bulunan Yunan generaller de yapıyor ve burada çıkan gazetelerde Türkleri sükûnete ve teslim olmaya davet ediyorlardı.

III. Basın İle İlgili Önemli Gelişmeler

A. Anadolu Ajansı'nın Kurulması

Millî Mücadele hareketini desteklemek, Türk milletinin isteklerini, cephelerdeki gelişmeleri doğru ve düzenli olarak halka duyurmak, Türk milletinin bağımsızlık mücadelesini bütün dünya

kamuoyu ile paylaşmak ve tanıtılabilmek amacıyla bir ajansa ihtiyaç duyuluyordu. Yabancı ajanslar hem savaşın gelişimini yeterli şekilde işleyemiyor hem de kamuoyunu bilerek yanlış biçimde yönlendiriyorlardı.

Anadolu Ajansı'nın kurulması fikri ilk olarak İstanbul'un işgalinden sonra Ankara'ya gelen Halide Edip (Adıvar) ve Yunus Nadi (Abalıoğlu) tarafından ortaya atılmıştı. Ankara'ya geldiklerinde Halide Edip, konuyu Mustafa Kemal Paşa'ya teklif etmiş ve halkın Anadolu Hareketi hakkında yeteri kadar bilgilendirilmediğini söylemiştir. Bu boşluğu ve ihtiyacı doldurma fikrini Mustafa Kemal Paşa da benimsemiştir. İşte bu şartlar altında Anadolu Ajansı 13 Nisan 1920'de kurularak çalışmalarına başlamıştır.

Anadolu Ajansı, Türk kamuoyunu yanlış yollara sürükleyecek ve millî birliği tehlikeye düşürecek iç ve dış yayınlara karşı milleti uyarmak, millî kurtuluşu sağlamak için atılan adımları ve Büyük Millet Meclisi'nin kararlarını günü gününe halka ulaştırmak suretiyle, hükûmet ile halk arasındaki bağlantıyı sağlayarak Milli Mücadele hareketine önemli bir katkı sağlamıştır.

Basın ile ilgili yaşanan bu gelişmeler, yeni bir çalışma birimine ihtiyaç olduğunu ortaya çıkarmıştı. Bu amaçla "Matbuat ve İstihbarat Genel Müdürlüğü" kurulmuştur. Anadolu Ajansı da bu müdürlüğe bağlanmıştır. Müdürlük dış dünyaya karşı Millî Mücadeleyi tanıtmayı, bu mücadelenin haklılığını göstermeyi, tüm milleti millî mücadele doğrultusunda bilinçlendirmeyi amaçlamıştı. Yabancı basın devamlı izlenmiş, yeni gazeteler, kitaplar, broşürler çıkartılarak millî mücadelenin halka mal edilmesine çaba gösterilmiştir.

B. Resmî Gazete'nin Çıkarılması

Osmanlı Devleti'nde ilk resmî gazete, Takvim-i Vekayi adı altında 11 Kasım 1831'de çıkarılmıştır. Tüm devlet örgütlerine, askerlere, taşra eşrafına ve elçiliklere dağıtılan gazetede hükûmetin resmî tebliğlerinin yanında iç ve dış olaylara dair haberler de yer almıştır. Gazete zaman zaman açılıp kapanarak 4 Kasım 1922'ye değin varlığını sürdürmüştür.

Kurtuluş savaşı başladıktan ve TBMM açılarak yeni bir Türk Devleti kurulduktan sonra devletin yaptığı işleri göstermek ve ilan etmek için resmî bir gazeteye ihtiyaç duyulmuştur. 7 Ekim 1920'de Ceride-i Resmiye adıyla bir gazetenin çıkarılması kararlaştırılmış, 7 Şubat 1921'de ise ilk sayısı yayınlanmıştır. TBMM hükûmetinin Resmî Gazetesi olarak haftada bir kez çıkarılan bu yayın organı, TBMM hükûmetinin yaptığı atamaları, genelgeleri ve yasaları yayınlamaktaydı. 10 Eylül 1923'te Resmî Ceride ismini alan gazete, Cumhuriyetin ilanından

sonra Resmî Gazete adıyla çıkmıştır. Resmî Gazete'nin devlet yaşantımızda o gün olduğu gibi, bugün de önemli bir yeri vardır.